

Braconajul arheologic sau decontextualizarea și pierderea informației istorice. Studiu de caz: artefacte preistorice recuperate prin activitatea autorităților judiciare

Claudiu PURDEA*

Abstract: *The artifacts recovered by judicial authorities following investigations into criminal activities at archaeological sites in Transylvania and Dobrogea have reached impressive numbers. Among these, coins constitute the largest proportion, reflecting the high demand for these artefacts. Nonetheless, among the confiscated archaeological objects were also lithic and ceramic artifacts, pieces that further attest to the extensive scope that criminality has attained.*

This study aims to draw the attention of the scientific community to a set of five exceptional items, a stone axe head, a stone adze, a flint core, an anthropomorphic figurine made of clay, and a sea-urchin fossil – Echinoidea, Clypeaster, whose legal statuses are not uniform. The primary objective of this work is not merely the cataloguing and typological classification of these cultural assets but rather the presentation of the phenomenon and the trajectory these objects have taken, following their extraction from the primary context, to their deposition in a museum, where they were placed by the authorities after the establishment of their legal regime.

Rezumat: *Artefactele recuperate de autoritățile judiciare în urma investigării activităților infracționale desfășurate în siturile arheologice din Transilvania și Dobrogea ating cifre impresionante. Dintre acestea, cea mai ridicată pondere o au monedele, dat fiind interesul ridicat pentru aceste piese, însă printre acestea au fost ridicate în vederea confiscării și artefacte litice ori din ceramică, piese care dovedesc încă o dată amploarea pe care infracționalitatea a cunoscut-o. Prin acest studiu se aduce în atenția cercetării științifice un număr de cinci piese excepționale (un cap de topor din piatră, o teslă din piatră, un nucleu de silex, o statueta antropomorfă din lut și o fosilă – Echinoidea, Clypeaster), al căror statut juridic nu este unitar. Obiectivul principal al acestui demers nu este neapărat catalogarea și încadrarea tipologică a bunurilor culturale amintite, ci a prezentării fenomenului și a circuitului pe care l-au avut, de la extragerea din sol, din contextul lor inițial, până la depozitul instituției muzeale, acolo unde au fost depuse de autorități după stabilirea regimului juridic.*

Keywords: *Axe head, anthropomorphic figurine, archaeological looting, cultural heritage*

Cuvinte-cheie: *Cap de topor, statueta antropomorfă, braconaj arheologic, patrimoniul cultural*

◆ Introducere

Braconajul arheologic este un fenomen infracțional prin care integritatea patrimoniului arheologic a fost grav afectată și care nu a fost în totalitate eradicat de către statul român. În cea mai înfloritoare perioadă pe care acest flagel a cunoscut-o, siturile arheologice au fost luate cu asalt de cei care dețineau aparate pentru detecția de metale și investigate pentru a fi identificate „comori fabuloase”, după cum își imaginau cei care practicau asemenea activități. Nu în puține cazuri, mai ales din siturile în care era cunoscut faptul că au fost identificate

*Institutul de Arheologie Sistemică „Iuliu Paul”, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Alba Iulia, România; claudiu.purdea@uab.ro.

tezaur, infractorii au putut fura nestingheriți bunuri aflate și acum în urmărire de către autoritățile române și INTERPOL. Monede sau emisiuni din metale prețioase de numărul miilor au fost traficate pe piața internațională a antichităților, dintre care s-a putut recupera doar o mică parte. De asemenea, elemente de orfevrărie ori piese cu rol apotropaic (dacă acceptăm ideea că spiralele dacice nu au fost destinate portului), au avut aceeași soartă. În același timp, alături de bunurile culturale, și cele paleontologice au beneficiat de interes din partea filierelor ce se ocupau cu traficul patrimoniului cultural și natural.

Însă, pe lângă aceste bunuri, autoritățile au ridicat în timpul perchezițiilor domiciliare și câteva piese a căror identificare ridică semne de întrebare, deoarece nu se încadrează în categoria celor confecționate din metal. În această situație se află toate cele cinci piese pe care le voi prezenta mai jos.

◆ Descoperitori și regimul juridic

Data fiind proveniența pieselor prezentate se impun câteva detalii referitoare la persoanele de la care au fost ridicate și preocupările pe care le aveau. În mediul comerțului cu antichități există o ierarhie care a fost atent observată și publicată de Barbara Deppert-Lippitz în anul 2009. Specialista germană observa atunci că intermediarii au un rol deosebit de important, deoarece ei sunt cei care intră primii în contact cu bunurile furate din siturile arheologice și totodată cei care le cunosc foarte bine valoarea economică. Astfel, ei sunt cei care își asumă riscurile achiziției bunurilor provenite din activitățile ilicite, a căror origine o spală prin diverse metode (colete trimise spre SUA, vânzări prin firme paravan), iar artefactele le valorifică la prețul real al pieței. De regulă acest proces se desfășoară în timp, iar diferența dintre prețul plătit descoperitorului ori braconierului și cel al vânzării finale, este uriașă. Spre exemplu, o *phiala* din aur a fost vândută după 11 ani cu suma de 1,2 milioane \$, față de 20.000 \$, cât a fost prețul de achiziție (Deppert-Lippitz 2009, p. 138).

Zonele paradis pentru comerțul cu antichități sunt fără dubiu cele unde există patrimoniu deosebit de cunoscut și căutat de colecționari: Egipt, Persia, Grecia, Italia, America Latină etc., însă și fostele teritorii locuite de triburile celtice, germanice, scitice ori dacice, ale căror preocupări pentru teaurizarea metalului prețios și modul în care se realiza aceasta, sunt cunoscute în lumea colecționarilor. Numai prin această relație de cerere - ofertă pot fi explicate acțiunile de braconaj arheologic în siturile din fostele provincii ale Imperiului roman ori teritoriile locuite de triburile amintite. Activitatea autorităților judiciare ne-a arătat că tezaurele monetare ori orfevro-monetare furate din siturile arheologice din Munții Șureanu aveau greutate cuprinse între 10,2 și peste 30,6 kg (Oberländer-Târnoveanu 2013; Lazăr 2020, p. 136-137). Este de înțeles că astfel de descoperiri au aprins imaginația tuturor localnicilor, unii rămași fără locuri de muncă, într-o perioadă de tranziție în care activitatea de muncitori în domeniul silviculturii părea să fie singura preocupare. În același timp, lumea interlopă din Deva nu putea rămâne indiferentă la noua oportunitate de îmbogățire, mai ales că membrii ei aduceau și comercializau detectoarele de metale și tot aceștia cunoșteau și aveau acces la filierele prin care se puteau comercializa bunurile descoperite. Dorința puternică, echivalată cu sindromul „Indiana Jones”, a condus la apariția unor braconieri care vizau siturile de mai mică importanță, locuri în care se întâlneau cu bunuri din metale neprețioase (bronz, cupru, fier), care nu erau la mare căutare printre colecționari sau nu aveau o valoare economică ridicată. Aceștia, fără o „cultură a artefactelor” culegeau de pe teren absolut tot, chiar dacă în unele cazuri erau doar fragmente ceramice (fig. 1), pe care, neputându-le vinde, le păstrau ca

suveniruri. Ulterior, aceste „amintiri de la fața locului” au fost identificate de autoritățile judiciare în cadrul perchezițiilor domiciliare.

Treptat, în acest tablou își fac apariția și intermediarii, care nu aveau acces la piese din metale prețioase, dar se ocupau cu achiziția unor loturi mari culese de braconierii mărunți ori descoperitorii ocazionali. Deși piese arheologice autentice, prețul unor componente de echipament militar roman, ori al unor elemente de podoabă și port nu este același cu al unei monede, sau nu era perceput astfel în perioada anilor 1998-2004, când bunurile se vindeau în târgurile de vechituri pe loturi. Cum nu le puteau valorifica rapid, acești comercianți au ajuns să dețină adevărate depozite ori „aglomerări” de bunuri (impropriu denumite colecții), pe care le păstrau cu gândul la creșterea prețului ori interesului pe piața de profil. Relațiile „profesionale” între aceștia și braconieri erau active și altfel se explică identificarea lor de către autoritățile judiciare în timpul anchetei din dosarul „Aurului Dacic”. Astfel, în timpul perchezițiilor domiciliare din dosarul penal nr. 151/P/2005 al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, au fost indisponibilizate 11250 bunuri arheologice, dintre care 5304 numismatice. Un astfel de exemplu este R.H.C., care, în anul 2006 a înaintat câteva oferte către Muzeul Național al Transilvaniei din Cluj-Napoca, iar în 2007, după începerea urmăririi penale, pentru a înlătura produsul infracțiunii și a beneficia de clauza de impunitate prevăzută de lege, a donat aceleași instituții muzeale 4105 artefacte, ce au fost sustrate din siturile arheologice din Transilvania, Banat și Dobrogea (Purdea 2024a, p. 483). Este ilustrativă situația intermediarului, care făcea periodic deplasări pe cuprinsul țării pentru a colecta marfa. De asemenea, un caz similar, dar la scară mai redusă este S.N., de la care autoritățile judiciare au ridicat în timpul percheziției domiciliare din anul 2005 un aparat pentru detecția de metale (deținut fără autorizație) și 269 bunuri din categoria patrimoniului arheologic (monede, elemente de podoabă și port, ceramică, unelte, arme etc.), între care și patru dintre piesele ce fac obiectul studiului de față (toporul/teslă, statueta antropomorfă, nucleul de silex și fosila).

S.N. a fost scos de sub urmărire penală, iar statul a depus o acțiune în revendicare mobilă, prin care a solicitat instanței civile obligativitatea lăsării bunurilor ridicate de autorități, în deplină proprietate și liniștită posesie Ministerului Culturii. Astfel, prin sentința nr. 1519/2017 în dosarul civil nr. 2099/97/2009, instanța a admis acțiunea și a dispus ca cele 269 artefacte să rămână în proprietatea statului. Întrucât nu era definitivă, hotărârea a fost atacată cu recurs, iar instanța superioară a respins recursul ca nefiind fondat. Deși își atribuie calitatea de colecționar, arată în declarația de la Parchet că nu a fost preocupat să dobândească statutul legal impus de lege. Pentru acuratețea informațiilor redau mai jos citatul din a doua declarație. În completarea lor mai trebuie adăugat și faptul că S.N. mai avea în locuință și mai multe tablouri, cărți, mașini de cusut, instrumente muzicale, artă decorativă care dovedesc, într-adevăr, faptul că făcea comerț cu obiecte vechi, însă bunurile arheologice aveau regim special, iar în conformitate cu prevederile legii nu puteau fi deținute de persoane fizice, cu excepția cazului în care au fost achiziționate de la operatori economici autorizați (vezi întreaga argumentație la Purdea 2024b). Ba mai mult, în locuință a fost descoperit și un detector de metale (White's 3900 D PRO+), neînregistrat, despre care S.N. a declarat că l-a achiziționat din târgul de la Brașov în anul 2004 pentru suma de 200 €. În declarațiile ulterioare percheziției a menționat că acest aparat a fost utilizat o singură dată, fără succes, întrucât nu știa să-l folosească. Cercetări științifice ulterioare subliniază că în anul 2018 au fost identificate și alte bunuri arheologice în locuința aceleiași persoane (Ciută 2018; 2019).

Cr.I. era localnic de pe Valea Grădiștii, fiind cunoscut autorităților pentru faptul că efectua detecții în siturile arheologice, ori aduna uneltele abandonate de braconieri pe marginea gropilor și încerca să le valorifice. În anul 2004 a predat astfel de piese și instituțiilor

muzeale, declarând că le-a descoperit întâmplător. În același timp oferea cazare și îndeplinirea rolului de călăuză pentru braconieri, furnizând bunuri arheologice lui R.H.C., mai sus amintit, fapt pentru care a fost cercetat penal în anii 2004 și 2006. În acest context s-a efectuat o percheziție domiciliară, în cadrul căreia a fost identificat și ridicat toporul din piatră cu perforație, împreună cu alte artefacte. Expertiza preliminară efectuată a relevat că bunul este unul cert arheologic, întrunind criteriile pentru includerea lui prin clasare în patrimoniul cultural național, fără a fi precizată însă categoria. Apoi, în anul 2015 s-a dispus începerea urmăririi penale pentru implicarea lui într-o filieră de trafic cu artefacte și săvârșirea infracțiunilor de spălare de bani și furt calificat și fiind efectuată o nouă percheziție domiciliară a mai fost ridicat un topor dacic, însă procurorul a decis în urma administrării probelor să restituie bunurile și să nu înainteze cauza instanței.

La finalul acestei prezentări, trebuie menționat de asemenea, că interesul braconierilor s-a îndreptat de la început către siturile arheologice, acolo unde știau că se află bunuri, iar pentru a-și îmbogăți cunoștințele se documentau din publicațiile științifice.

◆ Discuții

Bunurile ridicate de autorități și ajunse în custodia instituțiilor muzeale sunt confecționate din piatră ori lut, astfel că identificarea acestora cu detectorul de metale este posibilă doar în situația în care concentrația de minereu ar fi substanțială. Nu am făcut un astfel de experiment, însă este puțin probabil ca ele să fi fost astfel descoperite. Mai degrabă, pe durata utilizării detectoarelor de metale, activitate ce presupune deplasarea în teren, aceste piese au fost găsite la suprafața solului în siturile arheologice, ori zonele cu potențial arheologic reperat și cunoscut sau necunoscut. Această situație este verosimilă în cazul lotului ridicat de la S.N., acolo unde se observă amestecul de artefacte din diferite epoci istorice (preistorie, antichitate, epoca migrațiilor, Evul mediu și perioada modernă). În cele ce urmează voi prezenta caracteristicile tehnice ale pieselor:

1. Cap de topor din piatră cu perforație: 196 g; înălțime = 87,38 mm; lățime tăiș = 34,42 mm; diametru orificiu = 15,50 x 15,56 mm; lățime muchie = 31,84 mm (fig. 3);
2. Cap de topor fără perforație sau teslă: 193 g, lungime = 123,76 mm; lățime = 51,29 mm (fig. 4);
3. Fosilă – Echinoidea, Clypeaster: 52,12 g; înălțime = 28,49 mm; diametru bază = 39,48 x 31,18 mm (fig. 5);
4. Nucleu de silex; 89,66 g; înălțime = 38,15 mm; diametru bază = 48,60 x 42,14 mm (fig. 6);
5. Statuetă antropomorfă fragmentară: 152 g, înălțime = 182,10 mm; diametru bază = 45,12 mm; diametru în zona rupturii = 34,55 mm (fig. 7).

Situația toporului cu gaură de înmănușare (fig. 3) este asemănătoare, însă arealul în care Cr.I. utiliza detectorul de metale era zona Munților Orăștiei, el fiind localnic din Grădiștea de Munte. Bunurile care i-au fost ridicate de autorități sunt specifice zonei (monede din perioada romană ori austriacă, o unealtă dacică, o piesă de armament), singura excepție constituind-o piesa în discuție. În literatura de specialitate acest tip de artefact a fost încadrat în categoria topoarelor-ciocan (Roska 1928, p. 28; Comșa 1987, p. 44), atribuite comunităților neolitice și celor din epoca bronzului (Comșa 1972, p. 250; Comșa 1987, p. 91; Bobi, Apostu 1997, p. 33-38; Ciugudean 2000, p. 30-31; Diaconu 2010, p. 6-7), însă în arealul Munților

Șureanu semnalarea unor astfel de piese este rară. Deși Repertoriul arheologic al județului Hunedoara nu amintește astfel de piese, în publicațiile mai vechi sunt menționate două topoare de luptă din serpentinit la Grădiștea de Munte și încă unul fragmentar (cu orificiu de fixare) în exteriorul fortificației de la Sarmizegetusa Regia din amfibolit.

De asemenea, potențialul preistoric al zonei a fost pus în evidență printr-o serie de descoperiri atât anterioare, cât și ulterioare publicării repertoriului menționat. Primul dintre ele, în 1933 menționa o măciucă din piatră cvadrilobată la Grădiștea de Munte (Schroller 1933, p. 66; Roska 1942, p. 99-100; Gogâltan, Ignat 2011, p. 11, 13), apoi în 1949 în cetatea dacică de la Alun *Piatra Roșie* erau semnalate un topor fragmentar din diorit și ceramică preistorică (Daicoviciu 1954, p. 81, planșa 13/10 – toporul din piatră, p. 96-98, planșa 17 – ceramica), iar în timpul cercetărilor din perioada 2014-2018, efectuate în proximitatea acesteia au fost identificate 34 piese litice (nuclee de silex, așchii și două gratoire) atribuite culturii Coțofeni (Barbu, Ferencz 2023, p. 36-37). Și la Ocolîșu Mic (Bărbat *et alii* 2019, p. 105-109) au fost realizate cercetări în perioada 2018-2019, rezultate cu artefacte preistorice (piese litice și ceramică).

Ținând cont de aceste aspecte, nu este exclus, ba chiar există o mare probabilitate, ca toporul cu orificiu de înmănușare să provină din arealul localității Grădiștea de Munte, zonă în care locuia descoperitorul și în care își desfășura activitatea.

În privința lotului ridicat de la S.N. (fig. 2) este imposibil de reconstituit proveniența exactă a bunurilor, pentru că așa cum am spus, el colecta astfel de piese de la mai mulți braconieri, iar artefactele se eșalonează pe mai multe perioade istorice (de la preistorie la epoca modernă). Din declarația personală depusă la dosar, reiese că bunurile au fost cumpărate de la târgurile de vechituri din Alba Iulia și Brașov ori de la persoane care se ocupau cu vânzarea unor obiecte vechi. De altfel, a făcut dovada în fața autorităților judiciare că deține o autorizație pentru persoană fizică autorizată pentru comerț. În cazul statuetei și a toporului-teslă acesta precizează că le-a achiziționat din piața orașului Alba Iulia, de la o persoană necunoscută. Tot în această declarație menționează „două obiecte de formă sferică din piatră, cel mic [fosila n.m.] cumpărat din zona localității Turdaș (HD n.m.) și cel mare [nucleul de silex n.m.] din satul Ghirbom (AB n.m.). Acestea sunt datele privind proveniența bunurilor, pe care le-am putut obține din documentele autorităților judiciare.

Referitor la ipoteza potrivit căreia statueta antropomorfă și toporul de piatră ar fi fost achiziționate din piața orașului Alba Iulia, menționată în declarația citată mai sus, trebuie să îi acordăm credibilitate, tocmai ținând seama de un caz similar, deja semnalat în literatura de specialitate, în care erau vândute în aceeași piață piese din Epoca Bronzului și arme dacice (Borangic 2009, p. 49 cf. Purdea 2024a, p. 145). Astfel că nu este exclus ca aceeași persoană să fi vândut nu numai piese metalice, ci și unele din alte materiale.

În privința încadrării tipologice și a datării, statueta antropomorfă (fig. 6) se încadrează în categoria celor de tip coloană (reprezentări feminine), așa cum sunt ele definite în literatura de specialitate (Comșa 1995, p. 33; Iles 2108, p. 124), decorată cu incizii oblice în zona gâtului și a șoldurilor, cu evidențierea sânilor și a feselor (Müller-Karpe 1968, p. 298, Taf. 181/15, 38, 42, 47; Höckmann 1968, p. 50-67; Ciută, Florescu 2010, p. 86). Capul statuetei, posibil unul triunghiular, asemenea celor întâlnite la figurinele culturilor Vinča și Turdaș, este rupt din vechime (Vasić 1936, p. 115; Roska 1941, p. 322, pl. 139). Dată fiind apropierea dintre exemplarele din mediul vincian sau din cel turdășean cu statueta recuperată de autorități, însă ținând seama de inexistența contextului arheologic, propun atribuirea ei acestor medii culturale. Am remarcat de asemenea, prezența unor amprente digitale pe una din laturile statuetei (fig. 6/f), care la o primă examinare macroscopică ar putea indica finisarea/manipularea statuetei de către o persoană adultă. Analogii atât pentru tipul de statueta, cât și decorul incizat au fost identificate atât în

bazinul Mureșului (Roska 1941, p. 31-32; Luca 2001, p. 80-82; Luca 2014, p. 34; Luca 2016, p. 53-54; Suciuc 2016, p. 158; Ștefan 2016, p. 55; Spiridon 2024, p. 14-16), cât și în Banat (Lazarovici 1979, p. 87-100; Lazarovici 2021, p. 51).

Toporul fără orificiu de înmănușare (fig. 4), denumit în literatura de specialitate și topor-teslă este întâlnit de la comunitățile neolitice până în Epoca Bronzului (Antonović 2003, p. 54-55; Joanović 2003, p. 34-48). Aceste piese au formă dreptunghiulară, trapezoidală și cvasi-simetrică, fiind bine șlefuite pe toate suprafețele (Pâclișan 2018, p. 9). Totuși, spre deosebire de cele din situl de la Alba Iulia *Lumea Nouă*, publicate exhaustiv, exemplarul descris de mine nu are fețele perfect lustruite, ci prezintă diferențe de nivel pe fiecare latură (mai pronunțate în cazul uneia dintre ele), ceea ce ar presupune cioplirea materialului înainte de a fi șlefuit. Tăișul are în profil forma literei V, iar în plan drept este ușor arcuit și ciobit în mai multe locuri. Aceste deteriorări ale piesei au rezultat cel mai probabil în urma utilizării.

Fosila (fig. 5) reprezintă cel mai atipic obiect din întreg lotul analizat. Dacă la început o suspectam ca fiind o simplă piatră, mi-am schimbat opinia, după ce am analizat decorul exterior, dispus pe 75% din suprafața piesei. Se observă că acesta este format din șiruri de puncte incizate, dispuse câte două (în cinci registre, cu dispunere în formă de stea) și două linii în zig-zag (sau cel puțin așa păreau înainte de scanarea 3D). Acest tip ornamental este un pattern specific nevertebratelor fosile din genul *Clypeaster* clasa Echinoidea (ariciul de mare). Din păcate, date fiind condițiile în care a fost obținută nu vom ști niciodată dacă ea provine din siturile arheologice aflate pe teritoriul localității Turdaș (județul Hunedoara) sau din proximitatea acestora.

Nucleul de silex (fig. 7) prezintă mici urme de decorticare pe una din laturi, fiind probabil abandonat sau utilizat cu rol secundar (percutor?). Culoarea silexului este cenușie cu pete fumurii. Alte observații nu se pot face în acest moment. La Ghirbom (comuna Berghin, jud. Alba), locul declarat de proveniență al nucleului sunt cunoscute opt situri arheologice, cu descoperiri din preistorie până în epoca migrațiilor (Aldea 1972; Aldea 1975; Aldea *et alii* 1979, p. 259). Astfel, informația referitoare la probabilitatea zonei de descoperire devine plauzibilă.

Ambele rapoarte de expertiză efectuate asupra bunurilor au relevat că atât statueta antropomorfă, cât și toporul-teslă, nucleul de silex și fosila (!) sunt piese arheologice, clasabile în categoria tezaur, respectiv fond. Prejudiciul evaluat pentru aceste piese era de 380 € în 2005 și de 266 € în 2011, în cea de-a doua expertiză fiind modificată valoarea de piață pentru toporul-teslă, nucleul de silex și fosila, care erau propuse pentru includere în categoria juridică fond, nu tezaur cum au fost propuse inițial.

◆ Concluzii

Valorificarea științifică a unor piese recuperate de autoritățile judiciare în timpul cercetării penale este, în opinia mea, imperioasă, pentru că în acest fel se acordă o șansă cunoașterii lor și includerii în patrimoniul cultural național. Expertizarea și clasarea acestor bunuri trebuie să reprezinte o prioritate pentru instituțiile Statului Român, însă de la sentința instanței de judecată până la efectuarea acestui deziderat este uneori o cale extrem de anevoioasă.

Din păcate, în afară de informații privind tipologia și încadrarea cronologică/culturală a pieselor prezentate nu am putut oferi decât date lacunare despre locurile de proveniență. Fără îndoială că acestea sunt zone cu potențial arheologic, unele posibil situri arheologice cunoscute (așa cum este cel de la Turdaș), însă nu am reușit să obțin mai mult. Atât prin această analiză, cât și prin întreaga cercetare a infraționalității patrimoniului cultural, domeniu de

care m-am ocupat îndeaproape, am remarcat că deținătorii bunurilor sunt secretoși și totodată evazivi în privința provenienței bunurilor. Probabil că această atitudine se datorează vinovăției de care sunt conștienți atunci când tănuiesc și comercializează artefactele, respectiv obiectele paleontologice, care de drept sunt proprietatea Statului Român.

◆ Mulțumiri

Aduc mulțumiri colegului CS dr. Ioan Alexandru Bărbat pentru recomandările bibliografice și ajutorul acordat în privința documentării, precum și prietenului și colaboratorului dr. Răzvan Mateescu pentru semnalarea artefactelor din zona Munților Șureanu și ajutorul acordat în realizarea hărții cu localitățile de „proveniență”.

◆ Bibliografie

- Aldea 1972 I.A. Aldea, Șantierul arheologic Ghirbom (com. Berghin, jud. Alba) (săpăturile din 1967), *Apulum. Acta Musei Apulensis* 10, 1972, p. 4-17.
- Aldea 1975 I.A. Aldea, Șantierul arheologic Ghirbom (com. Berghin, jud. Alba), II, Așezarea Wietenberg de „Sub Vii”, *Apulum. Acta Musei Apulensis* 13, 1975, p. 25-33.
- Aldea et alii 1979 I.A. Aldea, H. Ciugudean, V. Moga, Săpăturile arheologice de la Ghirbom-campania 1978, *Materiale și Cercetări Arheologice* 13, 1979, p. 257-262.
- Andrițoiu 1979 I. Andrițoiu, Contribuții la repertoriul arheologic al județului Hunedoara, *Sargetia. Acta Musei Devensis* 14, 1979, p. 15-34.
- Antonović 2003 D. Antonović, *Neolitska industrija glačanog kamena u Srbiji*, Arheološki Institut Beograd, Beograd, 2003.
- Barbu, Ferencz 2023 M. Barbu, I.V. Ferencz, Materialul litic cioplit aparținând culturii Coțofeni din situl de la Alun – Terasa dacică 1, *Apulum. Acta Musei Apulensis, series Archaeologica et Anthropologica* 60, 2023, p. 33-44.
- Bărbat et alii 2019 I.A. Bărbat, C. Bodó, I.L. Barbu, I.C. Codrea, Cercetări arheologice preventive la Ocolîșu Mic (comuna Orăștioara de Sus, județul Hunedoara), *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis* 11, 2019, p. 99-137.
- Bobi, Apostu 1997 V. Bobi, A.E. Apostu, Contribuții la întocmirea catalogului topoarelor-ciocan cu gaură de înmănușare, descoperite în zona de curbură a Carpaților, *Vrancea. Studii și Comunicări* 11, 1997, p. 33-50.
- Borangic 2009 C. Borangic, Incursiune în arsenalul armelor curbe tracice. Falx Dacica, *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis* 1, 2009, p. 43-61.

- Ciugudean 2000 H. Ciugudean, *Eneoliticul final în Transilvania și Banat*, Editura Mirton, Timișoara, 2000.
- Ciută 2018 M.M. Ciută, Restituiri. Două piese sculpturale, recent redete patrimoniului cultural național, *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu* 25, 2018, p. 239-250.
- Ciută 2019 Two sculptural pieces recently returned to the national cultural heritage, în *Marisia. Archaeologia, Historia, Patrimonium* (s.n.) 1, 2019, p. 71-78.
- Ciută, Florescu 2010 M.M. Ciută, C.F. Florescu, Preliminary considerations regarding Vinča anthropomorphic figurines discovered in archaeological site Limba - Oarda de Jos, sectors: Bordane, Șesu` Orzii and Vărăria (Alba county), *Acta Terrae Septemcastrensis* 9, 2010, p. 85-113.
- Comșa 1972 E. Comșa, Date despre uneltele de piatră șlefuită din Epoca Neolitică și din Epoca Bronzului de pe teritoriul României (istoricul problemei, tipuri-funcționalitate), *Studii și Comunicări de Istorie Veche* 23/2, 1972, p. 245-262.
- Comșa 1987 E. Comșa, *Neoliticul pe teritoriul României-considerații*, Editura Academiei R.S.R., București, 1987.
- Comșa 1995 E. Comșa, *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*, seria Biblioteca de arheologie LIII, Editura Academiei Române, București, 1995.
- Daicoviciu 1954 C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, Editura Academiei R.P.R., București, 1954.
- Deppert-Lippitz 2009 B. Deppert-Lippitz, Structura comerțului legal și ilegal cu antichități, în A. Lazăr, J.A. Vervaele, P.G. Ferri (eds.), *Combaterea criminalității contra patrimoniului cultural european / Combating the criminality against the European cultural heritage. Patrimonium II*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, p. 121-172.
- Diaconu 2010 V. Diaconu, Considerații privind topoarele de luptă din piatră specifice epocii bronzului din regiunile est-carpătice ale României, *Revista Arheologică* S.N. 5/1, 2010, p. 5-21.
- Gogâltan, Ignat 2011 F. Gogâltan, A. Ignat, Transilvania și spațiul nord-pontic. Primele contacte (cca 4500-3500 a. Chr.), *Tyragetia* S.N. 5/1, 2011, p. 7-38.
- Höckmann 1968 O. Höckmann, *Die menschengestaltige Figuralplastik der südosteuropäischen Jungsteinzeit und Steinkupferzeit*, Hildesheim I, 1968.
- Ileș 2018 A.I. Ileș (Bobână), *Plastica antropomorfă și zoomorfă neolitică și eneolitică din Transilvania*, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Alba Iulia, 2018 (teză de doctorat mss.).

- Joanović 2003 S. Joanović, *Tipološka analiza glačanog kamenog materijala iz Potpornja*, Gradski muzej, Vršak, 2003.
- Lazăr 2020 A. Lazăr, Protecția patrimoniului cultural național – dreptul fundamental la cultură, în C.D. Miheș (ed.), *In honorem Valentin Mirișan: Gânduri, Studii și Instituții*, București, Editura Universul Juridic, 2020, p. 132-145.
- Lazarovici 1979 Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Bibliotheca Musei Napocensis IV, Muzeul de Istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca, 1979.
- Lazarovici 2021 Gh. Lazarovici, *Zorlențu Mare 5200-4500 a. Chr.*, Editura Guttenberg Univers, Arad, 2021.
- Lie 2019 M.A. Lie, Bronze Age stone battle-axes of Poiana Type, *Ziridava. Studia Archaeologica* 33, 2019, p. 91-110.
- Luca 2001 S.A. Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (II). Noi cercetări la Turdaș-Luncă. I Campaniile anilor 1992-1995*, Bibliotheca Musei Apulensis XVII, Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, Alba Iulia, 2001.
- Luca 2008 S.A. Luca, *Repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, Editura Altip, Alba Iulia, 2008.
- Luca 2014 S.A. Luca, *Art and Religious Beliefs in the Neolithic and Aeneolithic from Romania*, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu, 2014.
- Luca 2016 S.A. Luca, *Tărtăria Rediviva*, Bibliotheca Brukenthal LXXI, Muzeul Național Al Unirii Alba Iulia, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, Alba Iulia, 2016.
- Müller-Karpe 1968 H. Müller-Karpe, *Handbuch der Vorgeschichte. Zweiter Band. Jungsteinzeit*, C.H. Beck, München, 1968.
- Neigebaur 1951 J.F. Neigebaur, *Dacien. Aus den Überresten des klassischen Alterthums, mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen*, Druck und Verlag von Johann Gött, Kronstadt, 1851.
- Oberländer-Târnoveanu 2013 E. Oberländer-Târnoveanu, 13 din 24...– brățările de aur regale dacice de la Sarmizegetusa Regia – o trecere în revistă a problemei, dincolo de jumătatea drumului parcurs spre recuperarea lor (2007–2011), în A. Lazăr, P.G. Ferri, M.M. Ciută (eds.), *Combaterea traficului cu bunuri culturale. Recuperarea trecutului/Fighting the Trafficking in Cultural Goods: Recovering the Past. Patrimonium IV*, București, Universul Juridic, 2013, p. 73-125.
- Pâclișan 2018 B. Pâclișan, Utilajul litic șlefuit aparținând culturii Vinča din situl de la Alba Iulia-Lumea Nouă, *Buletinul Cercurilor Științifice Studențești* 24, 2018, 5-24.
- Purdea 2024a C. Purdea, *Braconarea patrimoniului arheologic din Munții Șureanu. Istorie și jurisprudență*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2024.

- Purdea 2024b Despre un lot de bunuri indisponibilizat de autoritățile judiciare în timpul anchetei „Aurului Dacic”. De la corp delict la evidență muzeală, *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis* 16, 2024, p. 435-464.
- Roska 1928 M. Roska, Stațiunea neolitică de la Turdaș, *Publicațiile Județului Hunedora* 3-4/25-26, 1927-1928, p. 14-28.
- Roska 1941 M. Roska, *A Torma Zsófia-gyűjtemény az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában*, Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1941.
- Roska 1942 M. Roska, *Erdély Régészeti Repertórium*, Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1942.
- Spiridon 2024 R.A. Spiridon, Materialul litic șlefuit din situl de la Tărtăria - Gura Luncii (jud. Alba, România). Campaniile 2019 și 2021, *Apulum. Acta Musei Apulensis* 61, 2024, p. 1-49.
- Suciu 2016 C. Suciu, *Cultura Vinča în Transilvania*, Muzeul Național Brukenthal, Bibliotheca Brukenthal XLIV, Altip, Alba Iulia, 2016.
- Ștefan 2016 C.E. Ștefan, Playing with clay: The anthropomorphic figurines from Șoimuș – La Avicola (Ferma 2), Hunedoara county, *Dacia*, N.S. LX, 2016, p. 31-66.
- Vasić 1396 M. Vasić, *Preistoriska Vinča III. Plastika, terakote*, Državne Štamparije, Beograd, 1936.
- Wollmann 2024 V. Wollmann, *Johann Michael Ackner: 1782-1862. Leben und Werk*, Honterus, Sibiu, 2024.

Fig. 1. Fragmente ceramice ridicate de autoritățile judiciare de la N.I.F. în anul 2000, apud dos. pen. nr. 45/P/2005, vol. III, f. 349.

Pottery fragments seized by the judicial authorities from N.I.F. in the year 2000, apud dos. pen. nr. 45/P/2005, vol. III, f. 349.

Fig. 2. Artefacte ridicate de la S.N. în anul 2005, apud revista Dacia Magazin (nr. 57/2009), cu prelucrarea proprie a fundalului și marcarea celor utilizate în acest studiu (1 – topor-teslă; 2 – statueta antropomorfă; 3 – fosilă Echinoidea (Clypeaster); 4 – nucleu de silex).

Artifacts seized from S.N. in the year 2005, apud Dacia Magazin (no. 57/2009); own background processing and marking of artifacts presented in this study (1 – axe-adze; 2 – anthropomorphic figurine; 3 – fossil Echinoidea (Clypeaster); 4 – flint core).

Fig. 3. Topor-ciocan din piatră ridicat de autoritățile judiciare de la Cr.I. în anul 2004. Foto și prelucrare proprie 2021.

Stone axe-hammer seized by the judicial authorities from Cr.I. in the year 2004; photography and personal editing 2021.

Fig. 4. Topor-teslă din piatră ridicat de autoritățile judiciare de la S.N. în anul 2005. Foto și prelucrare proprie 2021.

Stone axe-adze seized by the judicial authorities from S.N. in the year 2005; photography and personal editing 2021.

Fig. 5. Fosila – Echinoidea (Clypeaster) ridicată de autoritățile judiciare de la S.N. în anul 2005. Foto și prelucrare proprie 2021; scanare Călin Șuteu 2025; analogie apud Birmingham Museums Trust.
Fossil – Echinoidea (Clypeaster), seized by the judicial authorities from S.N. in the year 2005; photography and personal editing 2021; scanning by Călin Șuteu 2025; analogy apud Birmingham Museums Trust.

Fig. 6. Statuetă antropomorfă fragmentară ridicată de autoritățile judiciare de la S.N. în anul 2005; f-h – detalii cu amprente papilare și zgârieturi aflate pe suprafața piesei. Foto și prelucrare proprie 2021.
Fragmentary anthropomorphic figurine seized by the judicial authorities from S.N. in the year 2005; f-h – details with papillary impressions and scratches on the surface of the artefact; photography and personal editing 2021.

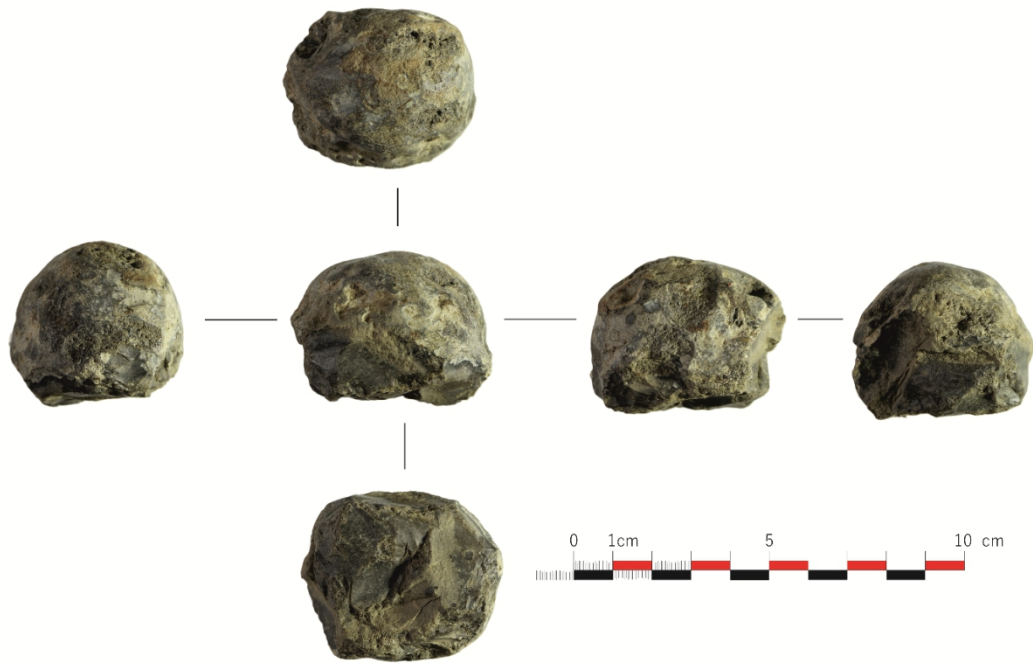

Fig. 7. Nucleu de silex ridicat de autoritățile judiciare de la S.N. în anul 2005. Foto și prelucrare proprie 2021.
Flint core seized by the judicial authorities from S.N. in the year 2005; Photo and personal editing 2021.

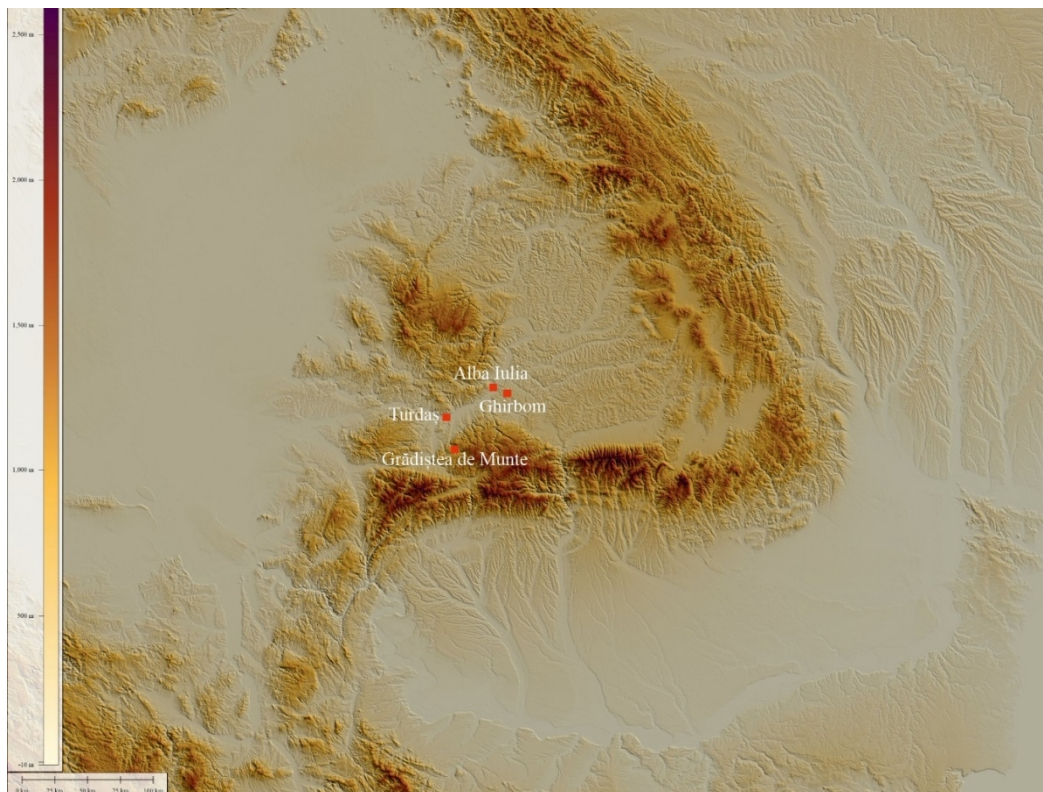

Fig. 8. Harta localităților de „proveniență” a pieselor.
Map of the settlements with the “origin” of the recovered artifacts.